

THE NEED TO UNDERSTAND NATIONAL INTEGRITY

Zakirova Nigora Kholmukhamatovna

Tashkent Institute of Textile and Light Industry

Annotation: This article discusses the views of Eastern thinkers on the spiritual and moral upbringing and its role in the education of young people today.

МИЛЛИЙ ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ ЭҲТИЁЖИ

Закирова Нигора Холмухаматовна

Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат институти

Resume: The article analyzes the formation of national self-awareness, identity is one of the most pressing problems of our time, the importance and decisiveness of these issues in developing a worldview and creating a modern vision of the future.

Аннотация: Ушбу мақолада миллий ўзликни англашни шакллантириш бугунги куннинг энг долзарб муаммоларидан биридир, бу масалалар дунёқарашни лойиҳалаш ва келажакка замонавий қарашни яратишда муҳим ва ҳал қилувчи аҳамиятга эга эканлиги таҳлил қилинади.

Аннотация: В статье анализируется формирование национального самосознания идентичности является одной из наиболее актуальных проблем современности, важности и решительности этих вопросов при разработке мировоззрения и создании современного видения будущего.

Инсон ва унинг ўз-ўзини англаш масаласи доимо фалсафий мунозаралар марказида бўлиб келган. Қадимги даврларда юнон файласуфи Сукрот ўзининг фалсафий дунёқарашининг шиори сифатида “Ўзингни бил” иборасини қўллаган¹. Яна бир ривоят борки, Бир куни Диохенни кундуз куни қўлида ёниб турган фонус кўтариб олиб, ниманидир излаётган ҳолда кўрадилар. Одамлар ундан нима қилаётганини сўрашганида, у: "Мен муттаҳам бўлмаган одамни излаяпман!" деб жавоб берган экан². Бу ривоятлар тарих қаъридан инсон учун энг қизик билим предмети бўлганлигидан далолат беради. Ўшандан бери минглаб йиллар ўтди. Инсон яшайдиган борлиқ тубдан ўзгарди, инсон билимлари чегаралари кенгайди, атом ядроси парчаланиб кетди, коинот забт этилди, замонавий компьютер техникаси яратилди, лекин ХХI аср бошида инсоният билимлари ҳали ҳам чекланган. Бинобарин, қадимги олимларнинг “Инсон учун муаммо муаммоси – инсоннинг ўзини билишдир” деган нақли бекорга ўзининг асл ҳикматини йўқотгани йўқ. Чунки айнан инсоннинг жамиятдаги ўрни ва вазифасини, айниқса, инсонлар мулоқоти чегараларини кенгайтирувчи янги телекоммуникация технологияларининг жадал ривожланиши шароитида кўриб чиқиш ва белгилаш муҳим аҳамиятга эга. Чунки жамият маданий маконига ижобий қадриятларнинг кириб бориши билан бир қаторда зулм (терроризм), фундаментализм каби салбий ижтимоий-сиёсий ҳодисалар ҳам мавжуд.

Тарихий онгнинг чекланиши, аждодлар ижтимоий-маданий бойликларини асраб-авайлай олмаслик инсоннинг миллат ва Ватан олдидаги масъулиятини сусайтиради, давлат ва мустақиллик асосларини заифлаштиради. Ҳақиқат эса, шундай шароитда миллий ўзликни англашни шакллантириш бугунги куннинг энг долзарб муаммоларидан биридир. Айтиш жоизки, бу масалалар дунёқарашни лойиҳалаш ва келажакка замонавий қарашни яратишда муҳим ва ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Аммо бундай дунёқарашларни шакллантириш мотивларини бир давлат билан чеклаб бўлмайди. Агар дунёда маълум бир география доирасида муносиб дунёқарашни шакллантириш

¹ Гатри У. История греческой философии в 6 т. Т.3. Софисты. Сократ / Пер. англ. Санкт-Петербург Владимир Даль 2021. - 823с.

² Маршан Я., Соредь В. Диоген. Человек-собака Серия:Платон и К Ад Маргинем 2017. - 64с.

масъулиятини тўлиқ ўз зиммасига оладиган сиёсий етакчилар бўлмаса, улар бу борадаги ҳақиқатга эътибор бермасликлари аниқ ҳисобланади. Масалан, баъзи қудратли давлатлар экстремистик ва террористик мафкуранинг тарқалиши фақат исломий мамлакатларга таҳдид солади, деб ўйларди. Бироқ замонавий тажриба шуни кўрсатдики, бу сиёсий ва экстремистик жараёнлар АҚШ ва Европанинг тинч ҳаётига ҳам таҳдид солмоқда. Эрих Фромм “Инсон ким?” деган саволга. Жавоб, энг аввало, инсон нарса эмас, балки доимий ривожланишда бўлган тирик мавжудотдир деб жавоб беради. Ҳаёт - бу турли омиллар таъсирида бўлган жараёндир. Инсонда ақл борки, у орқали ҳақиқатни билиб олади. Шу билан бирга мутафаккир алоҳида шахслар ва ҳатто бутун халқлар ҳам баъзан мантиқсиз ҳаракат қилишини алоҳида таъкидлайди. Кўп миллат ва элатлар ўзларининг муросасизликлари туфайли ҳалок бўладилар³. Фромм инсон мойиллигини постиндустриал жамият қадриятларига асосланиб, ҳар бир инсон ижтимоий, сиёсий, ахлоқий, психологик ва бошқа қадриятларни танлаш имкониятига эга эканлигини таъкидлайди. Ва умуман олганда, инсоният тараққиётининг сўнгги чўққиси деб аталадиган нуқта борми ва у ўзгармайди. Бизнингча, бундай нуқта йўқ, чунки инсон шахсининг шаклланиши она қорнида бўлгандан то ўлимгача давом этади. Унинг дунёкараши муайян сиёсий, ижтимоий ва маданий омиллар таъсирида доимо ўзгариб туради. Бундан келиб чиқадики, бугунги ўзгарувчан дунёда жамиятнинг ҳар бир аъзоси қадриятларни, жумладан, сиёсий қадриятларни танлашда онгли равишда ҳаракат қилиши керак. Аммо экстремистик кучлар одамларнинг онгу шуурини, унинг моҳиятини юксалтиришдан манфаатдор эмас. Шу муносабат билан ўзаро боғлиқ бўлган иккита муҳим масала, яъни инсонда башорат туйғусини шакллантириш ва муқобил вариантлар масаласи мавжуд. Келажак нима? Унинг сиёсий соҳадаги салоҳияти чегараларини қандай ижтимоий-маданий муҳит белгилайди? Бу саволнинг жавоби биздан келажакни башорат қилиш муаммосини жамиятнинг сиёсий ҳаёти билан боғлиқ ҳолда умумий фалсафий нуқтаи назардан кўриб чиқишни талаб қилади.

“Прогноз” (рус тилидан – прогноз) атамаси юнон тилидан икки компонентдан иборат бўлиб, про – келажак ва гносис – билим, маърифат, яъни келажакни билиш деган маънони англатади. Прогноз қилиш инсоннинг ўрганиш объектидаги ўзгаришларни муҳокама қилиши бўлиб, у илмий далилларга таянади. Ўз навбатида инсон ўз тадқиқот объектининг ҳақиқий ҳолатини ўрганади ва уни ривожлантиришнинг мумкин бўлган йўллари белгилайди⁴. Бу фикрларни сиёсий воқеалар билан боғлиқ ҳолда ифодаласак, сиёсий башорат - сиёсий воқеликнинг дастлабки инъикосидир. Келажакни кўриш сиёсий мақсадларни амалга ошириш имконини беради.

Башоратнинг ўзига хос хусусияти шундаки, масалан, режалаштиришнинг ривожланишидан фарqli ўларок, у эҳтимоллик назариясига боғлиқ, яъни башорат ҳар доим ҳам тўлиқ амалга оширилмайди. Келажакни тўлиқ аниқлаб бўлмайди. Келажак онгининг асосий вазифаси - яқин келажакда одамлар ҳаётига таъсир кўрсатиши мумкин бўлган сиёсий жараёнлар жараёнининг моделини яратишдир. Бинобарин, узокни кўра билиш ҳамиша замонамизнинг турли даражадаги таҳдидларининг олдини олишга қаратилганлиги билан алоҳида ажралиб туради. Сиёсий жараёнларнинг ривожланиш шаротида Ўзбекистон учун бу жараёнларнинг моҳиятини башорат қилиш жуда муҳим. Шу муносабат билан Миср, Ироқ, Сурия, умуман, Яқин Шарқ, Афғонистон ва Покистонда кечаётган ижтимоий-сиёсий жараёнларни илмий таҳлил қилиниб, халқимизни миллий бирликда, тинчлик ва муроСада яшаши учун муносиб шарт-шароит яратиш муҳим аҳамиятга эга. Бу жараёнда жиддий муаммолардан бири ўзбек халқининг ўз “мен”идан, яъни тарихий, илмий ва маданий илдизларидан узоклаштиришга бўлаётган уринишлар билан чамбарчас боғлиқ. Порнографик сахналарга тўла фильмлар, зўравонлик, турли бузғунчи ғояларни интернет, ижтимоий тармоқ ва ҳоказолар орқали халқимизга ёт қадриятларни тарқатиб, халқ, айниқса, ёшлар маънавиятига путур етказаётганлиги муаммоли масалалардан ҳисобланади. Тан олиш керак, бу йўлда улар ҳеч нарсани аямайдилар. Бундай шароитда миллий манфаатларни ҳимоя қилиш ва рағбатлантириш ҳар бир халқнинг бирламчи вазифаси ҳисобланади. Айни шу нуқтаи-назардан

³ Фромм Эрих. Революция надежды. Серия: Мастерская психологии и психотерапии. СПб. Ювента 1999. 244 с.

⁴ Светуных И.С., Светуных С.Г. Методы социально-экономического прогнозирования. Том 1. Теория и методология. — 1. — Москва: Юрайт, 2015. — С. 30. — 351 с.

қараганда, ёшлар ўз миллати ва давлати келажигини жаҳон маданиятлари ва цивилизациялари тўқнашувида асраб-авайлаши, уни келажак авлодлар учун комил ва соғлом сақлаши зарур. Бинобарин, давлатнинг, миллатнинг бугуни ва келажигини соғлом сақлашда биз ҳар биримиз учун тарихдан, маданиятдан, меросдан сабоқ олсак бўлади. Жамият ривожланиб, ўзгариб бораётган бугунги кунда ёшларнинг фикр ва қарашлари ҳам бу жараёнга ҳаёлий, аммо мақсадли йўналтирилади. Бугунги кунда аҳолининг асосий қисмини жамиятнинг бошқа қатламларига қараганда кўпроқ ўрганиш, техника ва технологияларни ўзлаштиришга қизиқувчи ёшлар ташкил этади. Бироқ ижобий томони шундаки, уларда маънавий-ахлоқий камолотнинг шаклланишига, энг муҳими, шахсиятнинг шаклланишига сезиларли таъсир кўрсатадиган салбий жиҳатлар кўпроқ учрайди. Шахс ёки жамият, давлат ва миллатнинг ҳалокатга учрашининг асосий сабабларидан бири саводсизлик, тор фикрлаш ва кўр-кўрона итоаткорликдир. Давлатимиз томонидан уларга барча шароит ва имкониятлар яратиб берилаётган бугунги кунда ёшлар давлатимизнинг ушбу ғамхўрлигини қадрлаши, бугунги кунни қуриш, эртанги кунни белгилаш учун ўтмиш меросини ўрганиш, асраб-авайлаш билан шуғулланиши зарур.

Ўзбек халқининг ўзига хос тарихи, маданияти, маданияти ва цивилизацияси моддий ва маънавий қадриятларга эга. Ўзбек халқи бутун тарих давомида маърифатпарварлик табиатининг моддий ва маънавий ютуқлари туфайли дунёда катта мақомга эришган. Қадимий тарихингиз билан фахрланиш туйғуси сиз ундан яқиндан хабардор бўлганингизда янада чуққурак маъно-мазмун касб этади. Миллий ўзликни англаш ва тарихий хотирани асраб авайлаш, тил ва маданий меросга ҳурмат билан қараш миллат, давлат урф-одатлари, аجدодлар урф-одат ва анъаналарини шакллантиришга қаратилиши керак. Чунки И.Суванов тўғри таъкидлаганидек, "...миллий ўзликни англаш: 1) муайян миллатга мансубликни; 2) муайян мамлакат, давлатга мансубликни ҳам англатади. Шу ўринда, миллий ўзликни англаш даражаси фуқароликни ҳис этиш ва фуқаро сифатида муносабатда бўлишдан иборат"⁵.

Бугун ҳар биримиз миллий қадрият ва қадриятларимизни шахсий манфаатлардан кўра кўпроқ ҳимоя қилишимиз керак, чунки бундай муқаддас ва маданият унсурларини асраб-авайлаш ва сақламаслик маданиятнинг ўзини, тинч-осойишта ҳаёт ва бирдамликни йўқ қилиш ва йўқ қилишга олиб келади.

Миллат ва миллий маданият унсурларини шакллантиришда, энг аввало, тараққиётга эришиш ва ягона миллат пойдеворига эришиш асосий мақсаддир, чунки миллат ва озодлик ва бирдамлик мақомига эришиш учун энг аввало муҳаббат Ватан, миллат ва миллий маданиятнинг бошқа элементлари ва қадриятларига бўлган оқилона муносабат муҳим ўринни эгаллайди. Шу боисдан ҳам бугунги ва эртанги куннинг асосий кучи, ижодкори бўлмиш ёшлар ўзлигини англаши, ўзини англаши, ҳар қандай тор фикрли, ақидапараст ва диний хурофот тарафдорларига алданиб қолмаслик учун ўзини англаб етиши зарур. Барча динлар ва урф-одатлар тарихи, илм-фан ва адабиётнинг дастлабки илдизлари – буларнинг барчаси ҳақиқат ва адолат, Ватанни, миллий қадриятларни, инсонпарварликни ҳимоя қилиш ва асраб-авайлаш тарафдорларидир. Агар инсон маданий меросга нисбатан оқилона муносабатда бўлса, нафақат ўз она юртига ғамхўрлик қилади, балки инсоният мақоми ва унинг кадр-қимматининг ҳимоячисига айланади, десак хато бўлмайди. Шу ўринда таъкидлаш керакки, ёш авлодни болаликдан, боғчадан бошлаб бир хил руҳда тарбиялаш зарур, чунки муайян йўналиш танлашнинг шаклланиши шу даврдан бошланади. Бунда улар эътиқоди ва динидан қатъий назар ҳаммани фақат олий қадрият, яъни "инсон"ни тан олиши ва ҳурмат қилиши мумкин. Бинобарин, ўз-ўзини англаб, инсоний масъулиятни англаган ҳар қандай шахс бошқаларга ўрнак бўладиган миллий қадриятларнинг эътирофига эришади. Албатта, ўз аجدодлари тарихи ва маданиятидан беҳабар инсон ҳеч қачон иймонли, ватанпарвар, Ватан ҳимоячиси бўлмайди. Шундай экан, ота-оналар ва устозлар ҳамда ёш авлод ва жамият тарбияси билан бевосита шуғулланаётган барча шахслар ўз эътиқоди, виждони масъулиятини тўғри англаб, фарзандлар, давлат ва миллатнинг

⁵ Суванов И.А. Шахс маънавиятини юксалтиришда миллий ғоя ва ўзликни англаш диалектикаси Фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси автореферати. –Тошкент, 2018. –Б.11.

бугуни ва келажагини ҳимоя қилишлари зарур.

Миллий ўзликни англаш, миллий ғурур деганда биз бошқа халқларга қаршимиз, дегани эмас, чунки ҳар бир халқ жаҳон тарихида алоҳида ўринга эга, ўзининг географик ва тарихий шароитига мос равишда инсоният цивилизациясига ҳисса қўшган. Биз учун ўзликни англаш – давлатнинг ютуқ ва йўқотишларини вақт, маданий-маънавий қадриятлар тарозида тортиш, келажак истиқболлари ва бунёдкорлик мақсадларини белгилашдир. Ўзликни англаш – миллий ўзликни англаш сари етакловчи, давлат қурилиши ва давлатчиликнинг кейинги мураккаб йўлида фаровон ва осойишта ҳаётга, цивилизациялашган жамиятга эришишимизни осонлаштирадиган компасдир. Шунинг учун ҳам биз давлатимиз ва фуқаролик жамияти институтлари имкониятларидан фойдаланиб ватанпарварлик ғурурини, ўзликни англаш туйғуларини юксалтириш мақсадида жамиятда осойишталик муҳити ва тинчлик-осойишталикни асраш, миллий бирдамликни мустаҳкамлашга интиламиз. Ҳар қандай миллат ва давлатнинг шаклланиши ва камолоти жараёнида миллий давлатчиликнинг барқарорлиги ва бардавомлигига хизмат қилувчи муайян ҳодисалар рўй беради. Миллатнинг ана шундай ҳал қилувчи омилларидан бири миллий давлатчилик жараёнида энг юқори мақомга эга бўлган сиёсий мустақилликка эришишдир. Истиқлол шарофати билан илк бор миллат номидан қўлга киритган сиёсий мустақиллигимиз ўзбек халқи, айниқса, ёш авлод онгида, миллий онгида мустаҳкамланиб, ҳудудий яхлитлигимиз, ўзимизни англашимиз учун қулай шарт-шароитлар ярата олдик.

Хуллас, халқимизни мустақилликка эришиш жараёни ва шаклланиш тарихига чуқурроқ назар ташласак, истиқлол йўли узоқ ва машаққатли, паст-баландлик, кураш, хато ва зиддиятли жараёнларга бой бўлганини кўрамиз. Ваҳоланки, мамлакатимиз тарихида уч минг йилдан ортиқ давом этган давлат анъаналари, буюк ва бунёдкорлик ижтимоий қадриятлари, бой маданияти ва миллий қадриятлари бўлган мустақилликни босқичма-босқич қайта тиклашнинг асосий омили доимо мавжуд бўлиб келган. Мустақиллик орзуси халқнинг курашчи ўғлонлари, ватанпарвар ва алломаларини ҳамиша миллий ўзликни асраш, давлатчилик анъаналарини тарғиб қилиш ва мустаҳкамлаш, авлодлар давомийлигини таъминлаш ва ниҳоят, Ватан мустақиллигини ҳимоя қилишга йўналтириб келган. Шу муносабат билан, мамлакатимизда халқимиз мустақиллигининг пайдо бўлиш жараёни ва шаклланиш тарихига чуқурроқ назар ташласак, истиқлол йўли узоқ ва машаққатли юксалишларга тўла эканига гувоҳ бўламиз.